

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA UNOR PIESE DE PORT FEMEIESC DIN JUDEȚUL MEHEDINTI (II)*

MARIA CIOARĂ

Fig. 1. Portul cu „fistic” din comuna Crainici.

Fig. 2. Femeie cu „opreg cref”, comuna Crainici.

Între piesele definitoare care dău tipologia portului popular femeiesc, se află și piesele de costum care imbracă corpul de la talie în jos. Dintre cele trei categorii de piese cu această funcție (opregul cu franjuri, fota și catrință),

Mehedințiul cunoaște forma ultimă, la care se adaugă o piesă mai particulară, specifică Olteniei, cu multe elemente proprii acestei zone — crățul. Aplicate peste poalele cusute, bogat decorate, la care tehnică, ornamentală și cromatică se armonizează întotdeauna cu tehnica, motivele și coloritul folosit la cămăși, piesele de

* Pentru partea I a acestui studiu vedi „Revista Muzeelor”, nr. 5/1969.

costum care îmbrăcă corpul de la talie în jos contribuie la întregirea tabloului specific al costumului de Mehedinți.

Catrînă, șorțul purtat în față și în spate, asociat uneori cu opreghil în frânjuri, purtat numai la spate, este de origine străveche. La figurinile neolitice descoperite cu prilejul săpturilor arheologice de la Vinâa ca și la figurinile de la Cîrna din epoca bronzului, s-a constatat prezența acestei piese de costum. Aria de răspândire a costumului femeiesc cu catrină este foarte întinsă, ea cuprinzind nu numai Olténia, dar și zona dintre Olt și Topolog din Muntenia, partea de nord a Munteniei, sudul Munteniei, o zonă întinsă din sudul Moldovei, precum și Transilvania și Maramureșul (exceptând cîteva zone: Arad, Oaș, Valea Mureșului superior). În zona Mehedinți, catrinile sunt cunoscute sub numele de oprege. Piesa din spate – opreghil – este decorată cu briuri ornamentale de motive, dispuse pe lat, în rînduri orizontale. Piesa purtată în față – fisticul – (fig. 1) întotdeauna mai ingustă decât opreghil, păstrează vechea structură decorativă, specifică zăvelilor și vîlnicelor, constând din registre verticale de motive, fie că este vorba de dungi, elemente geometrice sau elemente florale, liber desenate pe conture. Confeționate din lină, liniștă, cinepă, bumbac, ori fir metalic, opregele se țes în două ițe. Cîmpul opregelor este monocrom: vișinu închis, negru, albastru închis „turchez”, dar mai ales roșu aprins – „cicic”^{**}. Motivele ornamentale întinute pe oprege sunt foarte variate, mergind de la cele mai simple, rezultate din însăși tehnica țesutului la război, de la cele geometrice, frecvent întinute pe opregele vechi, la cele fitomorfe, întinute pe opregele de dată mai recentă. Cel mai simplu și totodată cel mai vechi element de decorare geometrică, îl constituie linia grupată în vergi paralele, dispuse într-o direcție verticală sau orizontală. Acolo unde motivul ornamental-geometric, abstract sau concret, se combină cu cel fitomorf, desenat liber, el joacă un rol secundar, fiind folosit pentru încadrarea elementului floral. Motivele ornamentale întinute des pe oprege sunt cunoscute sub numele de „pui”, „labă giștii”, „păstăia făsuviului”. În ce privește tehnica de decorare a opregelor, ea poate fi obținută din țesătură, sau prin alesătură în război. Tehnicile în care sunt alese motivele ornamentale sunt variate: alesul „oltenesc” – o variantă a alesăturii „în spetează”, specificul acestei tehnici constă în alegerea firelor cu acul și ridicarea lor cu ajutorul spetezei, ușurind introducerea firelor colorate; alesul „în tangă” sau „vîlnicesc” – la care urzeala este ascunsă și se alege doar cu mină, nu se bate cu suveica; alesul peste țesătură „pe deasupra” – se alege cu mină și se bate cu suveica; alesul „pe rost” – se alege cu mină și nu se dă fir cu suveica; alesul prin năvădit „în colecții” cu modele, în mai multe ițe – o variantă perfecționată a tehnicii de ales în spetează.

Alesăturile florale, numite de femeile din zona Mehedinți „rînduri înzălate”, alternează de multe ori cu cele geometrice, fiind separate de acestea prin dungi cu „cicic” (atât cu beteali răsucită) sau prin fir galben – „lucitoare” alese uneori în război sub forma unei flori. Descrii motivele ornamentale, geometrice sau fitomorfe sunt umplute cu fluturi și mărgeli policrome, inviorind și mai mult coloritul pielei.

Pentru a reliefa motivul ornamental și pentru a-l desprinde din unitatea monocromică cîmpului se recurge la culoare. Prezența roșului ca tonalitate dominantă, o întinută nu numai în bicromie și tricromie, ci chiar și în policromie, constituind fie fondul desfășurării coloristice, fie elementul coloristic primordial, în jurul căruia se grupează celelalte culori: verdele-mușchi, verdele-prăzuilu, albastru deschis (șiliariu), albastru închis (turchez), alb, vișinu, persaciul, stinjeniu (mov închis), liliacul (mov deschis), tutungiu (maro), galbenul păratic, focșerul (aproape păratic). Efectul combinării opregelor viu colorate cu poalele albe este unul din cele mai decorative și elegante.

În unele sate (Devesel), fisticul se poartă în spate fiind asociat în față cu șorțul.

Un alt tip de catrină, întinuit în zona Mehedinți, îl constituie șoarțele ungurești (fig. 3).

Trebuiu menționat că șoarțele de postav, de factură sibienească, pătrunse în portul femeiesc din zona Mehedinți^{**}, dezvoltă mai departe decorul caracterizat prin linii decorative orizontale, indiferent de conținutul tematic al motivelor care le alcătuiesc. Peste poalele albe, plisate mărunt, se îmbrăcă șoarțele sau șurtele de postav negru la care ornamentația constă din motive florale cusute cu mătase neagră sau galbenă, dispuse în rînduri orizontale și separate de „zimpișori” cusuți cu fir galben (acest fir este numit „bulion” în comuna Crainici). Pe margini șoarțele prezintă „șpițuri” (dantela neagră). Șorțul din față mai lung decât cel din spate, prezintă dantela în părțile laterale, iar la poale, ciucuri de mătase neagră.

Uneori șorțul din față este asociat în spate cu crătină confeționată din lină sau coton, țesut în patru ițe, ornamentația crătiniei constă din motive florale policrome, alese cu linii colorată, ce se succed în registre paralele, dispuse orizontal și separate cu „cicic” alb. La poale și pe margini, crătină prezintă „margine” (dantela neagră). Fondul crătiniei este monocromic: negru, albastru, roșu, vișinu. Motivele ornamentale de pe crătină sunt redate într-o gamă cromatică de un efect estetic remarcabil: turchez, persaciul, sablu, verde-prăzuilu, verde-mușchi, galben-păratic, stinjeniu, liliaciul, focșeriu. Mai lung decât crătină, șorțul este confeționat fie din lină și jigaică, dată la pivă, fie din postav

^{**} N. Dunăre, *Înfluențe reciproce în portul și textilele populare de pe ambele versante ale Carpaților Meridionali*, Cluj, 1963, p. 187.

Fig. 3 Femei în port „ungurenesc” la nedeia din comuna Brebina — Baia de Aramă.

negră sau coton, și este țesut în patru ițe. Ornamentația șurțului constă din motive florale, cusute sau alese cu mătase neagră, dispuse între poale, în rânduri orizontale. Pe margini, șurțul este ornamentat cu „spituri” (dantelă neagră), iar la poale, prezintă ciucuri de mătase neagră. Simplitatea artistică a costumului ungurenesc, contrastul dintre albul imaculat al poalelor și negrul mătăsos imbinat cu firul auriu al șoarțelor, este de un efect remarcabil.

În unele sate ale județului Mehedinți (Gogosul, Devesel) se poartă prestelci în față și în spate. Confectionate din lîină, țesute în două ițe, ornamentația prestelcelor constă din aleșături florale sau geometrice, alese „pe rost”, dispuse în rânduri orizontale. Prestelca din față este încrețită. Uneori prestelca din spate este asociată cu un șorț de stambă, purtat în față.

Piesa de port specifică, cu o mare răspindire în județul Mehedinți, este opregul creț (plisat, cutat sau încrețit), de forma unei fuste încrețite de lîină, țesute în casă, bogat aleasă (fig. 2). Materialele utilizate la confectionarea „crețului”

sunt: lina, linița, bumbacul, mătasea, firul metalic. Se țese în două sau patru ițe. Cîmpul opregului creț este monocrom: negru, vișinu închis, roșu cicic, albastru închis. Este decorat cu aleșături geometrice sau florale policrome, umplute deseori cu fluturi și mărgele, dispuse pe lung, în rânduri verticale. Aleșăturile sunt încadrăte de dungi inguste policrome. Cele florale alternează cu cele geometrice, sau sunt presărate pe tot cîmpul opregului, fiind numit în acest caz, opreg „cu flori mutate”. Tehnicile în care sunt alese motivele ornamentale de pe creț sunt: aleșul „pe rost” (în satul Băluța această tehnică este numită „pe sec”); aleșul „pe deasupra”.

În cazul în care la opregul creț, aleșătura este ascunsă ca și la șoarțe, i se mai spune vîlnic și în acest caz se țese în două ițe și are motive ornamentale alese „pe rost”. Atunci cînd i se spune doar opreg creț sau „mărunti”, se țese de obicei în patru sau mai multe ițe, iar motivele ornamentale sunt alese „pe deasupra”. Gama colorilor folosite la aleșăturile de pe „creț” este foarte bogată: galben păratic, stinjeniu,

liliac sau liliiciu, persaciu, albastru șilariu, vioriu sau bleu jandarm, verde-mușchi, verde-prăzului, verde inchis, alb, roșu, turchez, tutuniu. Se întâlnesc și oprege năvădite în trei sau patru ițe, cu vergi policrome dispuse spre poale, cu fondul albastru sau negru. La aceste oprege urzeala este din bumbac, iar băteala – un fir de lină, altul de bumbac. Cind opregul are fir în aleșătură, poartă numele de opreg „cu salbă”; este țesut în patru ițe, ornamentația constând din aleșături florale, alese „în cocleji” cu fir alb, sub formă de romburi. Ele sunt presărate pe suprafața opregului, fiind numite „flori mutate” și numai spre poale aleșătura devine mai lată, ca un fel de „bată”, numită „poala opregului”. Opregele crețe sunt fie cu cute mari, briurile de motive verticale venind unul lingă altul, fie încrețite mărunt, purtând numele în acest caz de opreg „mărunti”. Termenii întâlniți în Mehedinți pentru această piesă de port sunt diferiți. Astfel, în comunele Devesel, Gogoșu, opregului creț i se spune „crătină”. În aceste sate, motivele ornamentale întâlnite pe opregul creț sunt de obicei florale (boboci de trandafiri cu frunze, garoafe, tâmiioară) și sunt alese „pe rost”, „în călcătură” (se alege cu mină și urzeala este ascunsă) sau alese „pe pășitură” (se alege un fir cu mină, altul se dă cu suveica). Culorile aleșăturilor, frecvente în aceste sate sunt: persaciu, vioriu, verde-prăzului, liliaciu, roșu, alb, stinjeniu, vișiniu, verde căldărăresc. În părțile laterale și la poale, opregele au marginea de catifea de culori diferite (vișiniu, maro, negru).

În unele sate (Șișești), opregul se asociază în față cu fisticul. În timpul verii, în locul opregelor crețe, se poartă „sumna” sau „sogna”, având aceeași structură morfologică ca și opregul creț, sub forma unei fuste încrețite; băteala și urzeala de coton, sau urzeala de bumbac și băteala de arniță colorat; țesătură în patru ițe. Fondul negru al sognei este decorat cu aleșături florale policrome, alese „în tangă”, dispuse în briuri verticale. Culorile frecvent întrebucințate sunt: galben păratic, albstru, alb, mușchi, verde-prăzului, roșu.

Prin culorile vii, prin bogăția și varietatea motivelor ornamentale, prin fințea cusăturilor, țesăturilor și aleșăturilor, prin execuția artistică remarcabilă, piesele de costum care îmbracă corpul de la talie în jos, din zona Mehedinți, se înscriu printre cele mai de seamă realizări ale artei noastre populare. Îmbinind frumosul cu utilul, fiecare piesă este adaptată perfect funcției sale și se combină în mod armonios cu celelalte piese componente.

CRIVACUL

— UN VECHI MECANISM

MINIER

Ing. MIHAI MARCU

La salina Prajd a fost semnalat în 1963 un interesant mecanism feudal, un crivac acționat altădată de patru perechi de cai. Crivacul a fost transportat în 1964 și expus la Muzeul tehnic „Prof. ing. Leonida Dimitrie“.

Clădirea acestui crivac, construit în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, a avut forma actuală, acest lucru fiind determinat de mișcarea atelajului cu cai și de prezența populuilui de extracție care datează încă de la începutul evului mediu. În afară de hecna de la Muzeul republican al petrolierului din Ploiești, mecanism asemănător cu cel al crivacului de care ne ocupăm, la noi în țară nu mai există asemenea exponate. Crivacul de la Muzeul tehnic poate fi considerat un exemplar tipic de tehnică de extracție medievală pentru perioada 1450–1750, asemenea instalații continuind însă să existe pînă în perioada 1860 și după, în unele țări.

În unele lucrări cum ar fi „De re metallica“ de Georgius Agricola, a cărei primă ediție